

VII fəsil
MƏHKƏMƏ HAKİMİYYƏTİ

Maddə 125. Məhkəmə hakimiyyətinin həyata keçirilməsi

- AR-da məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər.
- Məhkəmə hakimiyyətini -
 - ❑ AR-ın Konstitusiyə Məhkəməsi,
 - ❑ AR-ın Ali Məhkəməsi,
 - ❑ AR-ın apellyasiya məhkəmələri,
 - ❑ AR-ın ümumi məhkəmələri
 - ❑ və digər ixtisaslaşdırılmış məhkəmələri həyata keçirirlər.
- Məhkəmə hakimiyyəti **Konstitusiyə, mülki və cinayət məhkəmə icraatı vasitəsi ilə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər vasitələr ilə həyata keçirilir.**
- Cinayət məhkəmə icraatında AR-ın **Prokurorluğu və müdafiə tərəfi** iştirak edir.
- Məhkəmə quruluşu və məhkəmə icraatı qaydası qanunla müəyyən olunur.
- Məhkəmələrin səlahiyyətlərinin dəyişdirilməsi məqsədi ilə
 - ❖ müəyyən olunmamış hüquqi üsulların tətbiq edilməsi
 - ❖ və fəvqəladə məhkəmələrin yaradılması qadağandır.
- Məhkəmə icraatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir.

Maddə 126. **Hakimliyə namizədlərə aid tələblər**

- ***Seçkilərdə* iştirak etmək hüququna malik olan, ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə 5 ildən artıq işləyən AR vətəndaşları hakim ola bilərlər.**
- **II. Hakimlər heç bir başqa seçkili və təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, kommersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməzlər, siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməz və siyasi partiyalara üzv ola bilməzlər, vəzifə maaşından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.**

Maddə 127. Hakimlərin müstəqilliyi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri və şərtləri

- Hakimlər müstəqildir, yalnız AR-ın Konstitusiyasına və qanunlarına tabedirlər və səlahiyyətləri müddətində dəyişilməzdirlər.
- Hakimlər işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxırlar.
- Hər hansı bir şəxs tərəfindən və hər hansı bir səbəbdən bilavasitə, yaxud dolayı yolla məhkəmə icraatına məhdudiyyət qoyulması, qanunla zidd təsir, hədə və müdaxilə edilməsi yolverilməzdir.
- Ədalət mühakiməsi vətəndaşların **qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi** əsasında həyata keçirilir.
- Bütün məhkəmələrdə işlərin icraatı açıq aparılır.

İşə qapalı iclasda baxılmasına yalnız o halda icazə verilir ki, məhkəmə açıq icraatın dövlət, peşə və kommertiya sirrinin açılmasına səbəb olacağını güman edir, ya da vətəndaşların şəxsi və ya ailə həyatının məxfiliyini qorumaq zərurətini mövcudluğunu müəyyən edir.

- Qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, cinayət işlərinin qiyabi məhkəmə icraatına yol verilmir.
- **Məhkəmə icraatı çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilir.**
- Məhkəmə icraatının istənilən mərhələsində hər kəsin müdafiə hüququ təmin olunur.
- **Ədalət məhkəməsi təqsirsizlik prezumpsiyasına əsaslanır.**
- AR-da məhkəmə icraatı AR-ın dövlət dilində və ya müvafiq yerin əhalisinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində aparılır. İşin iştirakçısı olub məhkəmə icraatının aparıldığı dili bilməyən şəxslərin işin materialları ilə tam tanış olmaq, məhkəmədə tərcüməçi vasitəsi ilə iştirak etmək və məhkəmədə ana dilində çıxış etmək hüququ təmin edilir.

Maddə 128. Hakimlərin toxunulmazlığı

- Hakimlər toxunulmazdırlar.
- Hakim cinayət məsuliyyətinə yalnız qanunda nəzərdə tutulan qaydada cəlb oluna bilər.
- Hakimlərin **səlahiyyətlərinə yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslara və qaydalara müvafiq surətdə xitam verilə bilər.**
- Hakimlərin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsünü *hakimlər cinayət törətdikdə* AR-ın Prezidenti AR Ali Məhkəməsinin rəyi əsasında AR-ın Milli Məclisi qarşısında irəli sürə bilər. Müvafiq rəyi AR-ın Ali Məhkəməsi AR Prezidentinin sorğusundan sonra **30 gün müddətində təqdim etməlidir.**
- AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi, AR-ın Ali Məhkəməsi və AR-ın apellyasiya məhkəmələri hakimlərinin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar AR-ın Milli Məclisində **83 səs çoxluğu** ilə qəbul edilir; başqa hakimlərin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar AR-ın Milli Məclisində **63 səs çoxluğu ilə** qəbul edilir.

Maddə 129. Məhkəmə qərarları və onların icrası

- Məhkəmənin qəbul etdiyi qərarlar **dövlətin adından çıxarılır** və onların icrası məcburidir.
- Məhkəmə qərarının icra olunmaması qanunla müəyyən edilmiş məsuliyyətə səbəb olur.
- Məhkəmə **qərarı qanuna və sübutlara əsaslanmalıdır.**

Maddə 130. AR-ın Konstitusiyaya Məhkəməsi

AR-ın Konstitusiyaya Məhkəməsi 9 hakimdən ibarətdir.

AR Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimlərini AR **Prezidentinin təqdimatı ilə AR-ın Milli Məclisi təyin** edir.

AR-ın Konstitusiyaya Məhkəməsi AR Prezidentinin, AR Milli Məclisinin, AR Nazirlər Kabinetinin, AR Ali Məhkəməsinin, AR Prokurorluğunun, NMR Ali Məclisinin **sorgusu əsasında aşağıdakı** məsələləri həll edir:

- 1) AR qanunlarının, AR Prezidentinin fərman və sərəncamlarının, AR Milli Məclisinin qərarlarının, AR Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarının, MİHO-nun normativ hüquqi aktlarının AR Konstitusiyasına uyğunluğu;
- 2) AR Prezidentinin fərmanlarının, AR Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, MİHO-nun normativ hüquqi aktlarının AR qanunlarına uyğunluğu;
- 3) AR Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, MİHO-nun normativ hüquqi aktlarının AR Prezidentinin fərmanlarına uyğunluğu;
- 4) AR Ali Məhkəməsinin qərarlarının qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda AR Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;
- 5) bələdiyyə aktlarının AR Konstitusiyasına, AR qanunlarına, AR Prezidentinin fərmanlarına, AR Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (NMR-da həm də NMR-ın Konstitusiyasına, qanunlarına və NMR Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) uyğunluğu;
- 6) AR-ın qüvvəyə minməmiş dövlətlərarası müqavilələrinin AR Konstitusiyasına uyğunluğu; AR-ın hökumətlərarası müqavilələrinin AR Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;
- 7) NMR Konstitusiyasının, qanunlarının, NMR Ali Məclisinin qərarlarının və Nazirlər Kabinetinin qərarlarının AR Konstitusiyasına uyğunluğu; NMR qanunlarının, NMR Nazirlər Kabinetinin qərarlarının AR qanunlarına uyğunluğu; NMR Nazirlər Kabinetinin qərarlarının AR Prezidentinin fərmanlarına və AR Nazirlər Kabinetinin qərarlarına uyğunluğu;
- 8) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələr.

Maddə 130. AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi (ardı)

I AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi AR Prezidentinin, AR Milli Məclisinin, AR Nazirlər Kabinetinin, AR Ali Məhkəməsinin, AR Prokurorluğunun, NMR Ali Məclisinin sorğusu əsasında AR-ın Konstitusiyasını və qanunlarını şərh edir.

- **Hər kəs** onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün AR-ın Konstitusiya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə **şikayət verə bilər**.
- AR-ın qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada **məhkəmələr** insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı AR Konstitusiyasının və qanunlarının **şərh edilməsi haqqında** AR-ın Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər.
- AR-ın **İnsan hüquqları üzrə müvəkkili** insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada bu maddənin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün AR-ın Konstitusiya Məhkəməsinə **sorğu verə bilər**.
- AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi bu Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətləri də həyata keçirir.
- AR-ın Konstitusiya Məhkəməsi öz səlahiyyətlərinə aid edilən məsələlərə dair qərarlar qəbul edir. AR-ın **Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı AR ərazisində məcburi qüvvəyə malikdir**. AR Konstitusiya Məhkəməsinin qərarları dərc edilməlidir.
- X. **Qanunlar və digər aktlar yaxud onların ayrı-ayrı müddəaları, AR-ın hökumətlərarası müqavilələri AR Konstitusiya Məhkəməsinin qərarında müəyyən edilmiş müddətdə qüvvədən düşür, AR-ın dövlətlərarası müqavilələri isə qüvvəyə minmir.**

Maddə 131. AR-ın Ali Məhkəməsi

- AR-ın Ali Məhkəməsi **ümumi və ixtisaslaşdırılmış məhkəmələrin icraatına aid edilən mülki, cinayət və digər işlər üzrə ali məhkəmə orqanıdır; o, kassasiya qaydasında ədalət mühakiməsini həyata keçirir; məhkəmələrin praktikasına aid məsələlər üzrə izahatlar verir.**
- AR Ali Məhkəməsinin hakimlərini AR Prezidentinin təqdimatı ilə AR-ın **Milli Məclisi təyin edir.**
- AR Ali Məhkəməsinin qərarları dərc edilməlidir.

Maddə 132. **AR-ın apellyasiya məhkəmələri**

- **AR-ın apellyasiya məhkəmələri qanunla onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş işlər üzrə **yuxarı instansiya** məhkəmələridir.**
- **AR-ın apellyasiya məhkəmələrinin hakimlərini AR Prezidentinin təqdimatı ilə AR-ın Milli Məclisi təyin edir.**

Maddə 133. AR-ın Prokurorluğu

- AR-ın Prokurorluğu qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada və hallarda
 - ❖ qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir;
 - ❖ qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlayır və istintaq aparır;
 - ❖ məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir;
 - ❖ məhkəmədə iddia qaldırır;
 - ❖ məhkəmə qərarlarından protest verir.
- AR-ın Prokurorluğu ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorların AR Baş prokuroruna tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqandır.
- AR-ın Baş prokurorunu AR-ın Prezidenti AR Milli Məclisinin razılığı ilə vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.
- AR Baş prokurorunun müavinlərini, respublika ixtisaslaşdırılmış prokurorluqlarına rəhbərlik edən prokurorları, NMR-ın prokurorunu AR Baş prokurorunun təqdimatı ilə AR-ın Prezidenti vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.
- V. Ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorları AR Prezidentinin razılığı ilə AR-ın Baş prokuroru vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir.